

Sygn. akt I UK 307/17

POSTANOWIENIE

Dnia 27 marca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera

w sprawie z odwołania D. Spółki Akcyjnej z siedzibą w B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
z udziałem zainteresowanego K. B.
o ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 marca 2018 r.,
skargi kasacyjnej D. Spółki Akcyjnej z siedzibą w B.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w B.
z dnia 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt III AUa .../16,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od odwołującej się D. S.A. w B. na rzecz organu rentowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem częściowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym, odstępując od obciążania odwołującej się tymi kosztami w pozostałej części.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w B., wyrokiem z 20 kwietnia 2017 r., oddalił apelację odwołującej się D. Spółki Akcyjnej z siedzibą w B. (płatnika składek) od wyroku Sądu Okręgowego w B. z 21 czerwca 2016 r. oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. z 3 czerwca 2015 r. w

przedmiocie uwzględnienia w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne zainteresowanego K. B. (ubezpieczonego) wartości kosztów ponoszonych przez Spółkę z tytułu zakwaterowania jej pracowników w Niemczech, miejscu wysłania do prac budowlanych.

Spór dotyczył objęcia obowiązkiem uiszczenia składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne przychodów pracownika delegowanego do pracy za granicą w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, na podstawie przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE nr L 166/1 z dnia 30 kwietnia 2004 r. ze zm.; dalej: „rozporządzenie nr 883/2004”) i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 284/1 z dnia 30 października 2009 r.; dalej: „rozporządzenie nr 987/2009”), nadal podlegającego ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych.

Według ustaleń Sądu Apelacyjnego pracodawca (płatnik składek) organizował pracownikom (ubezpieczonym) korzystanie z zakwaterowania w pobliżu miejsca pracy i pokrywał jego koszty, respektując § 19 regulaminu wynagradzania obowiązującego w Spółce do 6 stycznia 2012 r., który stanowił, że pracownikowi skierowanemu do pracy za granicą przysługuje bezpłatne zakwaterowanie, a w razie jego niezapewnienia ryczałt na pokrycie kosztów zakwaterowania w wysokości określonej w obowiązujących przepisach, oraz § 21 nowego regulaminu, obowiązującego od 7 stycznia 2012 r., według którego pracodawca mógł przyznać pracownikowi świadczenie dodatkowe związane z podjęciem pracy w kraju oddelegowania w postaci bezpłatnego zakwaterowania albo ryczałtu pieniężnego na zakwaterowanie i wyżywienie co najmniej w wysokości określonej w przepisach obowiązujących w kraju zatrudnienia lub udzielić pomocy w organizacji zakwaterowania, a także ewentualnie zaliczkowo opłacać zakwaterowanie w imieniu pracownika. W praktyce kwota przeznaczona na zakwaterowanie była wypłacana jako ryczałt kierownikom budowy, którzy opłacali

kwatery dla siebie i pracowników. Rzeczywisty koszt związany z zakwaterowaniem w całości ponosiła Spółka.

Sądy obydwu instancji, stosując art. 18 ust. 1 i art. 4 pkt 9 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (ówcześnie jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121) w związku z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (ówcześnie jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 361), stwierdziły, że sporne świadczenia, czyli ryczałty pieniężne na zakwaterowanie i wyżywienie, stanowią świadczenia w naturze będące przychodem pracownika niewyłączonym z oskładkowania na podstawie § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2236).

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w B. wniosła odwołująca się D. S.A. w B., zaskarżając wyrok w całości. Jako podstawy skargi kasacyjnej powołała zarzuty naruszenia: art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych w związku z art. 4 pkt 9 i art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że świadczenia spełniane przez skarżącą Spółkę w związku z zakwaterowaniem jej pracowników w celu świadczenia przez nich pracy w sposób zapewniający zmniejszenie uciążliwości, stanowią dla tych pracowników przychody ze stosunku pracy podlegające oskładkowaniu.

Skarżąca Spółka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, tj. „orzeczenie, że kwoty tzw. ryczałtu na zakwaterowanie i wyżywienie ujmowane na niemieckich listach płac zainteresowanego nie podlegają uwzględnieniu w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenie”, przy zasądzeniu od ZUS na rzecz skarżącej Spółki kosztów postępowania według norm przepisanych.

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, odwołująca się Spółka (płatnik składek) wskazała na przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. W ocenie skarżącej w sprawie wystąpiło istotne zagadnienie prawne, sprowadzające się do pytania, czy w związku z istnieniem zasady spójności orzecznictwa w ramach polskiego systemu prawnego możliwe jest istnienie rozbieżności w zakresie stosowania przez sądy administracyjne (w tym przez Naczelny Sąd Administracyjny) oraz przez sądy cywilne (w tym przez Sąd Najwyższy) definicji przychodu pracownika ze stosunku pracy zawartej w art. 12 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych w zakresie kwalifikacji jako takiego przychodu świadczeń ponoszonych przez pracodawcę z tytułu noclegów i zakwaterowania pracowników oddelegowanych poza miejsce zamieszkania.

Skarżąca podniosła też, że w sprawie zachodzi potrzeba dokonania wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżność. W jej ocenie sądy administracyjne (w tym Naczelny Sąd Administracyjny) oraz sądy cywilne (w tym Sąd Najwyższy) odmiennie postrzegają definicję przychodu pracownika w stosunku do świadczeń ponoszonych przez pracodawcę z tytułu noclegów i zakwaterowania pracowników.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o wydanie postanowienia odmawiającego przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Strona skarżąca, pismem z dnia 8 marca 2018 r., wniosła o nieobciążanie jej kosztami zastępstwa procesowego strony pozwanej w postępowaniu kasacyjnym w związku z ich poniesieniem na rzecz organu rentowego już w innych analogicznych sprawach rozpatrywanych przez Sąd Najwyższy. W piśmie tym podniesiono, że D. S.A. została już przez Sąd Najwyższy zobowiązana do zapłaty na rzecz ZUS znacznych kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym, np. w wyroku z 29 listopada 2017 r., I UK 99/17; w postanowieniu z 10 stycznia 2018 r., I UK 144/17, w postanowieniu z 18 stycznia 2018 r., I UK 146/17 oraz w postanowieniach z 8 lutego 2018 r., I UK 243/17 i I UK 239/17.

Odnosząc się do tego wniosku, organ rentowy argumentował, że sporządzenie odpowiedzi na skargę kasacyjną stanowi element celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 i § 2 k.p.c., a co za tym idzie rodzi prawo strony do zwrotu

kosztów zastępstwa procesowego. Natomiast art. 102 k.p.c. powinien być stosowany na zasadzie wyjątku, w wypadkach szczególnie uzasadnionych, które, zdaniem ZUS, w rozpoznawanej sprawie nie występują.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia jej do merytorycznego rozpoznania.

Jak zauważyła sama skarżąca, odwołująca się Spółka wniosła do Sądu Najwyższego kilka skarg kasacyjnych (w sumie w ponad dziesięciu sprawach). Dotyczą one tej samej tematyki, a w każdej z nich sformułowano te same podstawy kasacyjne (zarzuty naruszenia tych samych przepisów prawa materialnego) i podniesiono te same przesłanki przyjęcia nadzwyczajnego środka odwoławczego do rozpoznania.

Sąd Najwyższy wyrokiem z 29 listopada 2017 r., I UK 99/17 (LEX nr 2435675), wydanym w analogicznej sprawie, oddalił skargę kasacyjną odwołującą się D. S.A. w B.. Wyjaśnił przy tym wątpliwości jurydyczne dotyczące wliczenia świadczeń wypłacanych pracownikowi (ubezpieczonemu) przez pracodawcę (płatnika składek) tytułem pokrycia kosztów noclegu do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. W tych okolicznościach został osiągnięty podstawowy cel stawiany Sądowi Najwyższemu (dokonanie wykładni przepisów mogących budzić wątpliwości oraz rozstrzygnięcie istotnego zagadnienia prawnego).

Rozpoznawanie przez Sąd Najwyższy skarg kasacyjnych służy zapewnieniu jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych. Z zadaniem tym korespondują art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania celowe jest w razie występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego lub potrzeby dokonania wykładni przepisu budzącego poważne wątpliwości interpretacyjne. W sytuacji gdy Sąd Najwyższy udzielił już wcześniej wyczerpującej odpowiedzi co do danej kwestii prawnej, a nie ujawniły się nowe nieznane wcześniej okoliczności mające wpływ na wynik wykładni, nie ma potrzeby przyjmowania do rozpoznania kolejnych skarg kasacyjnych pochodzących od tego samego podmiotu i powołujących się na potrzebę wyjaśnienia tych samych wątpliwości prawnych.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że wliczenie do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne świadczeń ukierunkowanych na zapewnienie pracownikowi bezpłatnego noclegu było już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, a wyprowadzone konkluzje nie są przeciwstawne do tych, które stanowiły podstawę wydania zaskarżonego wyroku. W swoim ugruntowanym orzecznictwie Sąd Najwyższy stwierdza, że świadczenia poniesione przez pracodawcę z tego tytułu na rzecz pracownika powodują określony „ubytek” w majątku pracodawcy, powiększając o taką samą kwotę majątek pracownika, w innej sytuacji bowiem musiałby on pokryć ten wydatek sam, wobec czego są konkretnym dla takiego pracownika przysporzeniem (por. np. wyroki z 12 września 2012 r., II UK 45/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 189; z 3 grudnia 2013 r., I UK 156/13, OSNP 2015 nr 2, poz. 25; z 18 kwietnia 2013 r., II UK 258/12, OSNP 2014 nr 7, poz. 104; z 23 kwietnia 2013 r., I UK 600/12, OSNP 2014 nr 2, poz. 28 a z nowszych wyrok z 1 marca 2017 r., II BU 5/16, niepubl.). Ostatecznie w uchwale z 10 grudnia 2015 r., III UZP 14/15 (OSNP 2016 nr 6, poz. 74), kontynuując przyjętą linię orzecznictwa, Sąd Najwyższy przyjął, że opłacenie noclegu w miejscu pracy (z wyłączeniem podróży służbowych) należy rozpatrywać w aspekcie prawa pracownika do wynagrodzenia odpowiadającego rodzajowi wykonywanej pracy (art. 78 § 1 k.p.) i wynagrodzenia godziwego (art. 13 k.p.). W przypadku pracy wymuszającej czasowe zamieszkanie poza centrum życiowym pracownika, wynagrodzenie powinno być ustalone w sposób uwzględniający ten uciążliwy charakter pracy (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08; OSNP 2009 nr 13-14, poz. 166). Jeżeli zatem pracodawca uwzględnia (musi uwzględniać) ten aspekt w wysokości wynagrodzenia, a ze względów organizacyjnych decyduje się na nieodpłatne udostępnienie pracownikom noclegów (mających wymierną wartość ekonomiczną), to jest to zapłata za pracę. Sąd Najwyższy ocenił więc, że dobrowolne przyjęcie od pracodawcy nieodpłatnego zakwaterowania leży w interesie pracownika mobilnego, gdyż uzyskuje on w ten sposób wymierną korzyść w postaci uniknięcia kosztów (przysporzenie majątkowe), które musiałby ponieść, gdyby zdecydował się na wynikające z umowy o pracę "mobilne" miejsce pracy. Świadczenie to nie leży natomiast w interesie pracodawcy.

W polskim porządku nie istnieje zasada spójności orzecznictwa sądów administracyjnych i powszechnych. Co najwyżej można twierdzić, że w celu zachowania spójności systemu dopuszczalny jest postulat zachowania zbieżności wypowiedzi jurydycznych. Nie istnieją zaś instrumenty prawne dające możliwość wypracowania jednolitości wypowiedzi orzeczniczych sądów administracyjnych i powszechnych. Zważywszy, że usuwanie rozbieżności w wykładni prawa zachodzącej między sądami powszechnymi i administracyjnymi nie należy do Sądu Najwyższego, którego kompetencje określa art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1254) i nie dostrzegając rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych w spornej kwestii, Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w niniejszej sprawie przejął i podtrzymał pogląd wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z 10 grudnia 2015 r., III UZP 14/15, nie znajdując powodów do odstąpienia od jednolitego już swojego orzecznictwa w kwestii ujętej w przedstawionym przez skarżącego zagadnieniu prawnym.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy postanowił odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c.

Rozstrzygając o kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy uwzględnił pogląd wyrażony w postanowieniu z 11 maja 2012 r., I UZ 17/12 (OSNP 2013 nr 11-12, poz. 141), zgodnie z którym wynikiem postępowania toczącego się w przedmiocie ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne pracowników jednego pracodawcy powinna być jedna decyzja skierowana do płatnika składek jako jedynego dłużnika. Wydanie wielu decyzji (dotyczących każdego zainteresowanego pracownika z osobna) jest zabiegiem czysto technicznym i nie powinno się przekładać na zwielokrotnienie kosztów pomocy prawnej udzielanej stronom, w szczególności dlatego, że stan faktyczny i prawny w każdej ze spraw jest identyczny. W takiej sytuacji nakład pracy pełnomocnika płatnika składek lub pełnomocnika organu rentowego we wszystkich sprawach nie jest o wiele większy niż gdyby prowadzona była jedna sprawa z udziałem wszystkich zainteresowanych. Taka niewspółmierność wysokości kosztów pomocy prawnej poniesionych przez stronę wygrywającą proces do stopnia zawiłości sprawy i nakładu pracy pełnomocnika, przy uwzględnieniu przedmiotu sporu oraz

przebiegu postępowania sądowego, przemawiała za uznaniem sytuacji istniejącej w rozpoznawanej sprawie za wypadek szczególnie uzasadniony w rozumieniu art. 102 k.p.c.

Sąd Najwyższy miał na uwadze, że w rozpoznawanej sprawie pełnomocnik organu rentowego wniósł odpowiedź na skargę kasacyjną, która w swej treści w znaczącym stopniu pokrywała się z argumentacją przedstawioną we wcześniej rozpoznanych sprawach, co oznacza, że nakład pracy poniesionej przez pełnomocnika organu rentowego na przygotowanie (opracowanie) odpowiedzi na skargę kasacyjną był zdecydowanie mniejszy w kolejnych analogicznych sprawach. Z tych przyczyn zasądzono na rzecz organu rentowego zwrot kosztów procesu (zastępstwa prawnego w postępowaniu kasacyjnym) w najniższej stawce wynagrodzenia fachowego pełnomocnika za udział w postępowaniu kasacyjnym (240 zł), na podstawie § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 265), a zarazem odstąpiono od obciążania strony skarżącej kosztami w pozostałym zakresie.

kc